

22ste jaargang

nummer 12

december 1986

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

DAAD
EN
GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDRAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11, 8232 BD Lelystad
Postgiro 307695

Z E L F S T A N D I G E   A R B E I D E R S S T R I J D   I N   S P A N J E

In het begin van de jaren '60 begon de Spaanse samenleving hoe langer hoe duidelijker andere trekken te vertonen. Er was sprake van een steeds omvangrijker industrialisatie. Het leed geen twijfel dat, niettegenstaande de ouderwetse, bij het feodalisme passende politieke bovenbouw, eindelijk ook hier de kapitalistische ontwikkeling zich doorzette. Als gevolg daarvan openbaarden zich ondanks de diktatuur van het franquistische regiem in toenemende mate de moderne klassentegenstellingen. Mijnwerkers en textielarbeiders, spoorwegpersoneel en werkers in de automobieliindustrie roerden zich om kracht bij te zetten aan hun looneisen. Er werd gestaakt in Asturië, in Catalonië en op de scheepswerven in het noordwesten. Havenarbeiders, metro- en trambestuurders legden - gelijk vele andere categorieën - op diverse tijdstippen de arbeid neer. De sociale onrust bleef voortduren nadat het franquisme met Franco ten grave was gedaald. De nieuwe economische verhoudingen schonken het aanzijn aan een nieuw politiek klimaat. Van dat nieuwe politieke klimaat vormde de sociale strijd juist een wezenlijk kenmerk en een onlosmakelijk onderdeel.

Het thans ten einde lopende jaar 1986 is opnieuw een jaar geweest van felle en langdurige klassegevechten. Juist aan de vooravond van de algemene verkiezingen voor de Cortez in juni, om precies te zijn in de maand mei, kwam er in Spanje een stakingsgolf opzetten die, voor zover dat dan nog nodig was, een einde maakte aan alle eventuele illusies omtrent 't werkelijke karakter van de 'socialistische' regering van Felipe Conzalez.

In maart en in april staakten de Spaanse dokwerkers gedurende respectievelijk tien en vijf dagen. Op de 18e mei 1986 legden de dokwerkers opnieuw het werk neer, voor de derde keer dit jaar dus, nadat ze vijf jaar eerder, - in 1980 en 1981 - ook al hadden gestaakt. Tegelijk met hun tien dagen durende staking van mei j.l. staakten niet weinig andere groepen van Spaanse arbeiders. In Barcelona reden geen bussen en stond de metro stil omdat 't personeel niet akkoord ging met een inkrimping van de dienstregeling buiten de spitsuren. Dezelfde week waren er akties van de piloten van de Spaanse luchtvaartmaatschappij Iberica en van ambtenaren van het ministerie van financiën. Bovendien werd er gestaakt bij een aantal Asturische mijnen uit solidariteit met een van de kompels, die een enkelblessure had

maar die volgens een bedrijfsarts desondanks zou moeten werken.

De staking van de Spaanse dokwerkers begon op 18 mei in de havens aan de kust van de Middellandse zee. Op 22 mei sloten de dokwerkers in Galicia in het noordwesten zich bij de aktie aan. In Tenerife op de Canarische eilanden werd de noodtoestand afgekondigd omdat alle vervoer per schip onmogelijk was geworden en 1½ miljoen kilo voor Spanje bestemde bananen dreigden te verrotten. De autoriteiten in Tenerife spraken van 'een sfeer van angst' en beschuldigden de postende dokwerkers van 'intimidatie' ofschoon diezelfde dokwerkers zich nog tijdens de staking bereid hadden getoond om medicamenten te lossen.

Tegelijk met deze havenstaking werd er gestaakt bij de scheepswerven Cantabrica en Riero in Asturië. Stakende werfarbeiders bouwden barrikaden in de Asturische stad Gijon en staken deze in brand, dat alles vanwege een aktie tegen dreigende sluitingen. In El Ferrol in Galicië legden meer dan zesduizend metaalarbeiders van de Bajonfabriek gedurende drie uur 's morgens en gedurende twee uur 's middags het bedrijf stil uit protest tegen de daar heersende arbeidsverhoudingen.

Al deze en andere akties die tegelijkertijd plaats vonden waren 'wild'. Het sociaaldemokratisch vakverbond U.G.T. weigerde bijvoorbeeld de strijd van de Asturische werfarbeiders te steunen met het argument, dat deze 'te dicht voor de verkiezingen' was uitgebroken. Om dezelfde reden hadden vrijwel alle media geen goed woord over voor de strijd van de dokwerkers. In de meest gezaghebbende krant van Spanje, *El País*, verscheen op 21 mei j.l. een hoofdartikel waarin gezegd werd dat de dokwerkers hetzij 'anarchistische, hetzij falangistische denkbeelden' huldigden, dat er tussen die twee soorten van opvatting nauwelijks viel te onderscheiden en dat er in de havens toestanden heersten die overeenkwamen met de praktijk van de mafia. Precies dezelfde laster was al eens eerder rondgestrooid door het blad *Cabio 16* tijdens de dokwerkersstaking van 1980/81.

Op 20 mei '86 leidde de staking van de Spaanse dokwerkers tot incidenten. In Cadiz werden drie containers met tabak in brand gestoken en het plaatselijk kantoor van de 'Socialistische' Partij werd door 700 demonstrerende havenarbeiders met stenen bekogeld. Omdat de sociaaldemokratische vakbeweging UGT zich openlijk tegen de staking had verklaard werden auto's van diverse UGT-bestuurders in brand gestoken. Werkwillige leden van dit vakverbond werden ernstig bedreigd. Op zichzelf waren dergelijke gewelddadigheden tegen bestuurders of onderkruipers allesbehalve nieuw, maar tijdens de havenstakingen van mei j.l. kwamen ze wel vaker voor dan in het verleden en droegen ze ook een ernstiger karakter.

In 1980/'81 staakten de Spaanse havenarbeiders - niet zonder succes - tegen voorgenomen ontslagen en bedrijfssluitingen. Dit jaar verzetten zij zich tegen de plannen van de 'socialistische' regering om een groot deel van de Spaanse haveninstallaties te verkopen aan private ondernemingen, te weten: aan grote multinationals die zich bereid en in staat hadden verklaard die installaties te vernieuwen. In het te Barcelona verschijnende blad *La Estiba* (De dokwerker) is uitvoerig aandacht besteed aan het feit, dat zowel de akties in de havens als die in andere bedrijven of bedrijfstakken akties van de arbeiders zelf waren die daarbij zowel tegen de ondernemers als tegen de officiële vakbeweging (van welke signatuur dan ook) en de door de kranten beïnvloede openbare mening had te vechten.

In een speciale editie van *La Estiba* die verscheen tijdens de dokwerkersstaking van maart stond een uitvoerig artikel, dat gewijd was aan de

beweging van de achterban en de zelfstandige arbeidersstrijd. In dat artikel werd gewezen op wat men noemde 'een vakbeweging van de arbeiders zelf', die naast en tegenover de officiële vakbeweging zou functioneren. *La Estiba* betoogde daarbij onder andere, dat het "op het eerste gezicht een zeer vreemde indruk moest wekken wanneer er van een 'vakbeweging van de arbeiders zelf' werd gesproken, omdat een dergelijke benaming een tegenstrijdigheid bevat". Een vakbeweging immers, aldus deze dokwerkerskrant, is een instituut van het kapitalisme, een instituut dat niet de belangen van de arbeiders dient, maar een instituut, dat ertoe dient de arbeiders in het ga-reel te houden en dat de uitbuiting door middel van de loonarbeid regelt. Echter, zo vervolgt het bedoelde artikel, als arbeiders zich tot de strijd scharen, strijd voor hun eigen direkte belangen, dat worden er veelal andere en e i g e n organisaties gevormd, die van het begin af aan in openlijk konflikt met de gevestigde vakbeweging verkeren. Die organisaties bedoelen wij - we citeren nog aldoor *La Estiba* - als wij het over de zelfstandige arbeidersbeweging hebben.

Het dokwerkersblad zet vervolgens uiteen, dat het de bedoelde organisatievormen als een z e l f s t a n d i g e arbeidersbeweging karakteriseert, omdat zij niet onder de voogdij van de een of andere vakbeweging staan, noch gecontroleerd of betutteld worden door enige politieke partij. "Iedere aktie wordt ondernomen door de arbeiders zelf op grond van beslissingen die in een vergadering van de bedrijfsgenoten zijn genomen en dergelijke akties hebben de gedaante van 'wilde' stakingen die iets geheel anders vertegenwoordigen dan de officiële stakingen die door de officiële bonden worden geleid en onder controle gehouden." Een paar regels verder konstateert *La Estiba* dat het een van de voornaamste taken van deze officiële vakbeweging is om de 'wilde' stakingen te voorkomen. De officiële vakbeweging, aldus het blad, moet de samenleving tegen de zelfstandige arbeidersbeweging afschermen. Des te beter die officiële vakbeweging de arbeiders onder de duim weet te houden, des te gereeder erkent de kapitalistische maatschappij haar nu en des te eerder is die kapitalistische samenleving eventueel bereid aan de officiële vakbeweging 'subsidies' te verstrekken.

Dergelijke uiteenzettingen onderschrijven wij uiteraard. Wij vragen ons alleen af of het, wanneer men er dergelijke klare denkbeelden op na houdt, wel aanbevelenswaardig is om van een 'vakbeweging van de arbeiders zêlf' te spreken, wanneer kennelijk iets bedoeld wordt wat van de bestaande en alom bekende traditionele vakbeweging hemelsbreed verschilt. Immers, de Spaanse dokwerkerskrant laat over die levensgrote verschillen geen enkele twijfel betsaan. Aan de ene kant (die van de zelfstandige arbeidersbeweging) 'demokratie van onderop', aan de andere kant een hiërarchische organisatievorm. Aan de ene kant 'direkte aktie' en vertegenwoordigers die op ieder gewenst ogenblik door de arbeiders die hen gekozen hebben kunnen worden teruggefloten en afzetbaar zijn. Aan de andere kant zogenaamde vertegenwoordigers van de arbeiders, die in werkelijkheid hen in het geheel niet vertegenwoordigen en voor wie het vakbondswerk een 'beroep' is en die zelf niet tot de arbeidende klasse behoren.

La Estiba wijst erop, dat de soort organisaties en aktiviteiten die met het verzamelwoord 'zelfstandige arbeidersbeweging' kunnen worden aangeduid, altijd opkomen voor wat men de 'direkte belangen' van de arbeiders kan noemen, dat zij de uitdrukking zijn van de spontane strijdwil, dat zij die strijdwil nimmer pogen in te dammen en dat zij dientengevolge altijd

regelrecht in konflikt komen met het kapitaal. Hier ligt de reden, zo verklaart de Spaanse dokwerkerskrant, dat deze organisaties en deze aktievormen altijd een slechte pers krijgen, altijd worden bekritiseerd in de bladen van de officiële vakbeweging en in de kranten die de spreekbuis zijn van de een of andere politieke partij. Hun optreden immers vormt een bedreiging van de sociale vrede die alle instellingen van de burgerlijke samenleving moeten handhaven. Waar dan nog bij komt dat de 'demokratie van onderop' er niet weinig toe bijdraagt dat de werkers de vakbondsbestuurders, die genoodzaakt zijn zich tegen haar te keren, als vijanden ervaren, vijanden die voor zich, achter de rug van de arbeiders om, het recht opeisen een konflikt te beëindigen zonder rekening te houden met de wil van de direkt betrokkenen.

La Estiba schrijft voorts, dat zelfstandige vormen van aktie veelal een tijdelijk karakter dragen en dat die vormen soms opduiken in een konflikt waarbij vakbonden de leiding hebben. Dat gebeurt, zegt het blad, op die momenten waarop de arbeiders bepaalde dingen plotseling niet meer aan de bureaukraten over willen laten of wanneer door de bestuurders beslissingen zijn genomen waarmee de achterban het volstrekt oneens is. Op grond hiervan konkludeert de dokwerkerskrant, dat men kan zeggen dat er tussen de vakbondsleiding en de arbeiders permanent een spanning heerst, die soms niet en soms wel tot uitbarsting komt. Is het laatste het geval, dan komt het doorgaans tot onofficiële aktie. Soms doen dan de arbeiders een poging tot oprichting van een 'nieuwe vakbond' of een daarop gelijkende organisatie, maar dan wel volgens het beginsel van de 'demokratie van onderop'.

La Estiba spreekt terecht van een p o g i n g . Immers er werd daarbij elders tot dusver nimmer bereikt wat de betrokkenen voor ogen stond. Of wel de nieuwe organisaties bleken een doodgeboren kindsje, of wel zij onderscheidden zich in minder dan geen tijd in niets van de traditionele vakbeweging. Dood geboren kinderen waren bijvoorbeeld de nieuwe vakbond die ooit - kort na de tweede wereldoorlog - door Britse dokwerkers werd gesticht en de nieuwe vakbond die stakende glaswerkers van het Pilkington-bedrijf in de Britse industriestad St. Helens trachtten op te richten. Tot een vakbeweging als alle andere ontwikkelde zich het Onafhankelijk Verbond van Bedrijfsorganisaties dat pal na de oorlog in Nederland ontstond.

Op de oorzaken van de mislukkingen gaat de dokwerkerskrant niet in. 't Blad volstaat met de terloopse opmerkingen die wij zojuist hebben weergegeven. Op een andere plaats van het hier besproken stuk blijkt, dat *La Estiba* weliswaar van een p o g i n g spreekt, maar tegelijkertijd toch van mening is, dat het in Spanje om méér gaat dan een poging alleen.

Wat het artikel in *La Estiba* interessant maakt, is dat het berust op een zorgvuldige analyse van de Spaanse praktijk. Sinds het begin van de jaren '70, zo wordt in het hier besproken artikel vastgesteld, treden bij vrijwel alle sociale konflikten daar de zelfstandige strijdvormen op de voorgrond. Dat was het geval bij stakingen in Vitoria, Valencia, Valladolid, Roca en in andere plaatsen. Nadat er, tengevolge van het ontstaan van modern-kapitalistische produktieverhoudingen, zich andere politieke vormen dan het franquisme begonnen te ontwikkelen, werd de funktie van de vakbeweging in de kapitalistische maatschappij ook in Spanje hoe langer hoe duidelijker. In het Moncloa-paleis - de ambtswoning van de Spaanse premier - werd een 'pakt' gesloten tussen de regering, de politieke partijen en de vakbeweging (het zogenaamde 'Pakt van Moncloa') dat moest dienen tot een garantie voor de handhaving van de sociale vrede. Maar de sociale vrede

valt nu eenmaal niet met een papieren verdrag te regelen en zij is in een maatschappij waarin klassentegenstellingen bestaan een volstrekte onmogelijkheid. Hoe zorgvuldiger de vakbonden de bepalingen van het 'pakt' in acht namen, des te vaker traden de Spaanse arbeiders onafhankelijk op, los van en in openlijk verzet tegen de bonden.

Of het komt doordat de vakbonden aan het 'Pakt van Moncloa' zijn gebonden kunnen we niet zeggen, maar 't is een feit, dat de van onderop tijdens konflikten gevormde nieuwe organisaties van de arbeiders zelf tot dusver in Spanje een wat taaier leven hebben of hebben gehad dan elders. Voor *La Estiba* is het een reden om ze reeds min of meer een permanent karakter toe te kennen. Wij hebben daaromtrent onze sterke twijfels. Indien in Spanje de zelfstandige arbeidersstrijd al tot zoiets als een zelfstandige beweging (beweging dan in de zin van een organisatie waaraan een langer leven beschoren schijnt) heeft geleid, dan moeten er voor deze uitzondering op de tot dusver bestaande regel oorzaken zijn aan te geven. Zolang de krant van de dokwerkers dat niet doet - en we hebben hierboven al opgemerkt dat het blad op dit punt uiterst vaag blijft, om niet te zeggen verstek laat gaan - schorten wij ons oordeel voorlopig op.

Inmiddels duurden laat in de herfst de stakingsakties in de Spaanse havens nog altijd voort. Voor zover wij hebben kunnen nagaan wordt er nu eens in de ene en dan weer in de andere haven aktie gevoerd. Het laatste nummer dat we van de krant *La Estiba* hebben ontvangen dateert van 20 oktober. Daarin wordt gewag gemaakt van een staking in de haven van Contenemar nabij Alicante en van solidariteitsstakingen in vrijwel alle Spaanse havens. In hetzelfde nummer van het blad staan berichten omtrent de strijd van andere groepen arbeiders in Spanje.

Tot besluit vermelden we, dat de uitgevers van *La Estiba* als ze het over de fel door hen bekritiseerde traditionele officiële vakbeweging hebben, daartoe ook de 'Commissions Obreras' rekenen, die ooit, voordat de Spaanse bolsjewiki zich ervan meester maakten, als een beweging van onderop tot stand kwamen. Ze (de uitgevers van de dokwerkerskrant) nemen ook duidelijk afstand van de CNT en wel enerzijds vanwege 't historisch verleden van de CNT, anderzijds omdat de CNT niet wenste deel te nemen aan de verkiezingen van vakbondsgedelegeerden in de bedrijven. Een toelichting op dit laatste standpunt ontbreekt. Begrijpen wij het goed, dan ziet *La Estiba* in die verkiezingen een mogelijkheid voor de arbeiders om binnen de vakbewegingsstructuren tegenkrachten (tegen de bestuurders) te ontwikkelen. Wij ontkennen niet, dat arbeiders er vaak genoeg in slagen 'hun' bestuurders onder druk te zetten of wel door de bond geleide of uitgeroepen akties een ander karakter te geven dan de bureaukraten bedoelen en wenselijk achten. Of het om die reden zin heeft om zich niet van deelneming aan vakbondsverkiezingen te onthouden betwijfelen we en wel hierom, omdat de organisatiegraad in Spanje uitermate laag is. Volgens eigen opgave van de dokwerkerskrant zijn er in dat land niet meer dan 10 tot 15% van de arbeiders lid van een bond. De ongeorganiseerden zien de mogelijkheden die het blad meent waar te nemen kennelijk niet zitten.

Inmiddels blijven we de akties van de Spaanse arbeidersklasse met aandacht volgen.

=====

EEN VOORTREFFELIJKE TV-DOKUMENTAIRE

OVER DE REVOLUTIE IN HONGARIJE

Het jaar 1986 is het jaar van de herdenkingen. Het was vijftig jaar geleden, dat de ontwikkeling van de Spaanse revolutie tot het uitbreken van een burgeroorlog leidde. Het was in oktober j.l. dertig jaar geleden dat de Hongaarse arbeiders in opstand kwamen tegen de bolsjewistische diktatuur van Rakosi. Het een is zomin als het andere ontsnapt aan de aandacht van de media. Zowel in Nederland als in West-Duitsland en België is een goede televisieserie over de gebeurtenissen in Spanje uitgezonden. De Duitse én de Belgische televisie hebben een (als wij het goed hebben eveneens Britse) documentaire over de Hongaarse revolutie van 1956 op de beeldbuis gebracht. Dat deze documentaire niet in een Nederlands televisieprogramma werd gebracht is spijtig te noemen. Zij was - ofschoon geen serie en niet langer durend dan ruim een uur - zo mogelijk nog beter dan de zes afleveringen over Spanje.

De uitzending op een van de Duitse netten ging vooraf aan de uitzending door de BRT. We zijn er naar gaan kijken zonder al te grote verwachtingen te koesteren omdat een vergelijkbare opstand in Oost-Duitsland tot nu toe door alle Duitse media altijd behandeld is als een soort van nationalistisch verzet ten behoeve van een hereniging der beide Duitslanden en dat in flagrante strijd met de werkelijkheid. Maar de documentaire over Hongarije betekende voor ons een aangename verrassing. En dat vooral doordat hierdoor op werkelijk overtuigende wijze werd aangetoond, dat hetgeen er in oktober '56 in Hongarije begon géén maakwerk was van Horthy-fascisten of van de CIA, maar dat er sprake was van een werkelijk p r o l e - t a r i s c h e revolutie.

De uit archieven opgedoken filmbeelden van werkelijk goede kwaliteit werden afgewisseld met interviews van nog levende ooggetuigen. Tot hen behoorde de politiekommissaris van Boedapest die van de bolsjewistische leiders de opdracht kreeg het verzet neer te slaan en aan wie de bekende leugens werden verteld, dat het om een kontrarevolutionaire, anti-socialistische greep naar de macht zou gaan. De geïnterviewde politiechef vertelde, dat hij die leugens aanvankelijk had geloofd. Maar, zo zei hij, "het bleek mij alras dat het leugens waren. Ik zag voor m'n ogen, dat we met een arbeidersrevolutie te doen hadden. En toen heb ik me bij de arbeiders aangesloten."

Het is één voorbeeld van de wijze waarop in deze film de waarheid omtrent de Hongaarse revolutie werd verteld. Uit het filmrelaas bleek ook hoezeer een man als Imre Nagy achter de gebeurtenissen heeft aangelopen en hoe de omwenteling aldoor enkele en tenslotte vele passen verder was gegaan dan hij veronderstelde. Dit bij voorbeeld werd al duidelijk heel in het begin, toen men kon zien hoe Nagy min of meer gedwongen werd om een rol te gaan spelen, hoe hij daarvoor uit z'n huis moest worden gehaald en onder druk gezet. Men zag ook hoe hij, toen hij zich dan tenslotte bereid had verklaard om tot de massa te spreken de verkeerde toon aansloeg en met luid geroep door de menigte werd gekorrigeerd. Tenslotte was daar nog het interview met een van de leden van de Centrale Arbeidersraad van Boedapest, die vertelde, dat de arbeidersraad zich aanvankelijk achter Nagy wil-

de scharen, maar als een zelfstandige macht ging optreden toen bleek, dat die raad in feite een macht was, Nagy daarentegen in het luchtledige sprak.

Later zagen we de Belgische uitzending van deze documentaire en ontdekten toen, dat ze voor de Duitse tv enigszins (niet al te erg) was bekort. De Belgische uitzending bevatte nog wat meer archiefbeelden en nog wat meer interviews. Onze eerste gunstige indruk van dit alles werd daardoor alleen nog maar versterkt. Aangezien de leugens van Rakósi, Gerö en Kadar bij tal van lieden nog altijd geloof zijn blijven vinden, valt het alleen maar te betreuren, dat de Nederlandse televisie hier een kans op een goed en interessant programma heeft laten lopen.

=====

E E N E P I S O D E U I T D E D U I T S E R E V O L U T I E

We mogen 't als bekend veronderstellen, dat de Duitse revolutie van november 1918 is begonnen op de Duitse oorlogsvloot. Toen de keizerlijke marineleiding, op een tijdstip dat de Duitse nederlaag zich al duidelijk en als onafwendbaar aftekende, de zogenaamde *Hochseeflotte* wilde laten uitvaren voor een volstrekt zinloos avontuur, sloegen de matrozen aan het muiten. Om te voorkomen dat ze als muiters voor het vuurpeloton zouden worden gezet - zoals enkele van hun makkers na de opstand op de vloot in 1917 - besloten ze een beroep te doen op de arbeiders in de havensteden, onder wie, zo wisten ze, reeds geruime tijd diepe ontevredenheid heerste. Van de op de rede liggende schepen voeren ze aan land. Vanaf dat moment volgden de revolutionaire gebeurtenissen elkaar met bliksemsnelheid op.

Eén van de oorlogshavens die het toneel vormden van 't eerste bedrijf was Wilhelmshafen. Eén van de ooggetuigen en deelnemers was Ernst Schneider. Voor 't uitbreken van de eerste wereldoorlog was hij lid van de Duitse sociaaldemokratie. Nadat Karl Liebknecht in de Rijksdag tegen de oorlogskredieten had gestemd beschouwde Schneider zich als te behoren tot de 'linkervleugel' waarvan Liebknecht en Rosa Luxemburg de 'leiders' waren. Toen Schneider gemobiliseerd werd kwam hij als dienstplichtig matroos bij de *Kriegsmarine* terecht. Als matroos maakte hij het begin van de november-revolutie in Wilhelmshafen mee. Later verzamelde hij nauwgezet en vlijtig al het materiaal wat hij over de revolutiedagen in die havenstad maar verzamelen kon. Toen Hitler in 1933 aan de macht kwam bleek het weldra nodig om zijn uitgebreid archief te vernietigen, dat zowel in het belang van de velen die daarin met name werden genoemd, als in het belang van zijn eigen veiligheid. Toen hem bleek dat hij door de Gestapo werd gezocht slaagde hij erin naar Engeland te ontkomen. Daar schreef hij in 1943, in het Engels, een kleine brochure onder het pseudoniem *Icarus*. Daarin beschreef hij zo goed en zo kwaad als dat zonder het verloren gegane materiaal nog mogelijk was zijn ervaringen uit de revolutietijd. De brochure - getiteld *The Wilhelmshafen revolt* - werd in 1944 door Britse vrienden van de schrijver uitgegeven. Na Schneiders dood kort na de tweede wereldoorlog is er in 1975 een 2e druk verschenen. Een exemplaar van die tweede druk hebben wij onlangs in handen gekregen. Voor diegenen onder onze lezers die Engels kun-

nen lezen zouden wij eventueel op verzoek en tegen de kostprijs een fotokopie kunnen leveren.

Het kleine en belangwekkende geschrift bevat een speciaal voor de 2e druk geschreven voorwoord, het voorwoord dat aan de 1ste druk werd toegevoegd, een biografische notitie van de auteur, een inleiding en acht hoofdstukjes die met elkaar een beeld geven, niet alleen van hetgeen er destijds in Wilhelmshafen is geschied, maar die bovendien een kritische analyse van de Duitse revolutie bevatten. Analyserend laat Schneider er geen enkele twijfel over bestaan, wát in die revolutie de rol van de Duitse sociaaldemocratie geweest is. Hijzelf, zo kan men uit het geschrevene afleiden en zo wordt ook in een voorwoord vastgesteld, is sinds het jaar 1918 niet anders meer geweest dan een overtuigd verdediger van de radendemocratie.

Soms, zo komt het ons voor, laat Schneider zich verleiden tot oordelen over zijn Duitse klassegenoten en hun mogelijkheden, die ons te optimistisch voorkomen. Maar dat is natuurlijk, ruim veertig jaar na het einde van de tweede wereldoorlog, gemakkelijk gezegd. Dat Schneider de mogelijkheden van het Duitse proletariaat af en toe te hoog aanslaat spruit voort uit het diepe vertrouwen dat hij - mede juist op grond van zijn ervaringen - in de arbeiders stelt. Iemand die vanuit een dergelijke visie en vanuit dergelijke opvattingen schrijft, is ons liever dan de professionele historici voor wie, ook als zij revolutionaire gebeurtenissen behandelen, het revolutionaire proces toch niet een stuk van het eigen leven is. Bij Ernst Schneider is dat duidelijk wél het geval. Dat maakt z'n geschrift zo lezenswaard. Het is ons onmogelijk op deze plaats de inhoud uitvoerig weer te geven. Wij kunnen de brochure alleen maar aanbevelen.

=====

H E T E I N D E V A N D E S T R I J D T E G E N S T O L K

De staking van de Turkse chauffeurs van het transportbedrijf Stolk in Berkel en Rodenrijs was half november afgelopen. Er kan niet worden gezegd dat de stakers hebben gewonnen. Er kan evenmin worden beweerd dat zij verloren hebben. De grote verliezer is ondernemer Stolk. Doordat zijn stakende werknemers zowel op het eigen bedrijfsterrein als op diverse plaatsen in Europa de zware trucks met oplegger 'bezet' hielden leed het bedrijf, waarvan de directeur niet wilde toegeven, zulke zware verliezen dat eerst surséance (uitstel) van betaling en vervolgens ook het faillissement diende te worden aangevraagd. In de loop van de vorige maand heeft de Rotterdamse rechtbank dat faillissement uitgesproken.

Dat is niet het enige. De Loontechnische Dienst (LTD), die een onderzoek instelde naar de betalingen die Stolk in het eerste halfjaar van 1986 aan z'n werknemers had gedaan, konstateerde niet minder dan vijftien overtredingen van de bepalingen van de cao. Toen de heer Stolk zich voor het College van Advies van de bedrijfstal verantwoordde, betoogde zijn raadsman, mr. P.J.C. van Gog, dat op grond van een Turks-Nederlandse overeenkomst uit 1956 alsmede op grond van een uitspraak van de Sociale Verzekeringsraad in 1985, Stolk volkomen gerechtigd was om een speciale konstruk-

tie te hanteren, waarbij betalingen van loon en sociale verzekeringspremies in Turkije plaats vonden. Op grond daarvan zou een Nederlands bedrijf met een filiaal of duurzame vestiging in Turkije zijn Turkse werknemers ter plaatse kunnen verzekeren en uitbetalen en niet in Nederland gevestigde arbeiders zouden hier nimmer rechten op sociale uitkeringen kunnen doen gelden. Maar dat betoog werd volledig verworpen.

De heer A. de Bruin, de voorzitter van het College van Advies, verklaarde "aan alle spitsvondigheden geen boodschap te hebben." "U heeft", zo voegde hij de heer Stolk toe, "kanalen gezocht waardoor u beter kon varen dan door het kanaal waardoor u varen moest." Hoezeer het inderdaad om 'spitsvondigheden' en niets dan 'spitsvondigheden' ging kwam achteraf helder in het licht, toen op grond van een in Turkije ingesteld onderzoek was komen vast te staan, dat de zogenaamde 'vestiging' van Stolk in Turkije in het geheel niet bestond. Op het aangeduide adres ontbrak zelfs de schijn van een kantoor of zo.

Voordien reeds had het College van Advies bepaald, dat Stolk alsnog over de brug zou moeten komen met loonbetalingen die ten onrechte niet waren gedaan én met de verplichte sociale premies. De heer J. van de Ven, die namens de Koninklijke Nederlandse Vereniging van Transportondernemers (waarvan de heer Stolk óók lid is) zitting heeft in 't College van Advies, voegde de heer Stolk toe: "We hebben spijt van de kans die we u in 't verleden hebben gegeven." Volgens een verslag in de *Vervoerskrant/Wegvervoer* van 15 november j.l. zou het College van Advies de Commissie Vervoersvergunningen adviseren om de vergunning van Stolk Chartering bv in te trekken, mogelijk voorlopig voor een maand vanwege stellige beloften van verbetering.

In het novemhernummer van *Daad en Gedachte* schreven wij abusievelijk, dat Stolk uitsluitend Turkse chauffeurs in dienst had. De desbetreffende zin had moeten luiden, dat het uitsluitend de ca. 70 Turkse chauffeurs waren die in staking waren gegaan. Behalve hen werkten op dat moment ook nog 34 andere chauffeurs bij Stolk, voor het merendeel Britten, daarnaast één Zwitser. Stolk verklaarde voor het College van Advies, dat hij geen Turkse werknemers meer in dienst had. Ze waren allen ontslagen nadat zijn vervoersactiviteiten in 't Midden-Oosten door de staking volledig waren stilgelegd. Voor de 34 overigen zou sinds 28 september de cao stipt zijn toegepast. Stolk verklaarde dat ook in de toekomst te zullen doen, maar het College van Advies liet blijken aan zijn voornemens niet al te veel waarde te hechten, gezien de slechte ervaringen die men in het verleden met Stolk had opgedaan.

Inmiddels zijn alle werknemers van Stolk, zowel die van Turkse als die van andere nationaliteit, de dupe geworden. De dupe waarvan? Niet van de staking, menen wij, maar van de praktijken van de heer Stolk. De Turkse chauffeurs, die, zoals men weet, met een aantal combinaties in Hongarije stonden, zijn - omdat ze met uitzetting werden bedreigd - in Nederland teruggekeerd. Tussen de heer J.H. de Zanger, de voorzitter van de KNVTO en de Vervoersbond FNV enerzijds en het ministerie van sociale zaken anderzijds werden onderhandelingen gevoerd die er toe moesten leiden dat aan de betrokken Turken een arbeidsvergunning voor een half jaar zou worden verleend. Op grond daarvan zouden WW-uitkeringen kunnen worden verkregen. Met het ministerie van justitie werd onderhandeld over een verblijfsvergunning voor de duur van een half jaar. Dat ministerie reageerde echter afwijzend vanwege de mogelijke precedentwerking. Hoe het met de chauffeurs van Stolk

vervolgens is gegaan is ons onduidelijk omdat de kranten nog maar schaars over de gevolgen van de staking en van Stolks slechte bedrijfsvoering zijn blijven berichten.

Volgens de *Vervoerskrant/Wegvervoer* zijn tussen de heer De Zanger en de heer Stolk 'moeizame' onderhandelingen gevoerd over een afvloeiingsregeling. Wat precies uit de bus is gekomen is ons onbekend. De heer Stolk bood aanvankelijk een totaal bedrag van f 250.000,-. De FNV ging in principe uit van een bedrag van f 20.000 per werknemer. De niet-Turkse chauffeurs weten de uiteindelijke gevolgen van de door hun Turkse kollega's gevoerde strijd aan de Vervoersbond. Het Rotterdamse kantoor daarvan is een tijdlang door hen bezet. Maar die bezetting is later weer opgeheven.

Het is duidelijk dat de staking weliswaar aan de arbeiders de morele zege heeft gebracht, maar tegelijkertijd grote materiële nadelen. Voor die ondernemers die - eventueel - erover zouden peinzen met de cao de hand te lichten vormen de akties die er in de loop van '86 bij Stolk werden gevoerd een niet mis te verstane waarschuwing.

=====

E E N   D I S K U S S I E   O V E R   D E   V A K B E W E G I N G

In café 'Marktzicht' te Utrecht diskussieerde vroeg in de avond van vrijdag 14 november een klein aantal mensen over de huidige problemen van de vakbeweging. Daartoe behoorden ex-vakbondsbestuurder Arie Groenevelt, ex-vakbondsbestuurder Pauli, een vrouwelijk lid van het federatiebestuur van de FNV en enkele jongelieden, die zich welbewust niet bij een vakbond hadden aangesloten. Gespreksleider was Cees van Tricht. De diskussie werd uitgezonden in het Varaprogramma *De Rode Draad*.

"Kun je", vroeg gespreksleider Van Tricht aan Arie Groenevelt, "me in vijftien seconden overtuigen, dat ik als werknemer toch echt wel lid van een vakbond dien te zijn?"

GROENEVELT: "Dan zou ik eigenlijk een sociologische verhandeling moeten houden over de verhouding tussen individu en gemeenschap en over het feit, dat je als individu weinig of geen invloed uit kunt oefenen op lonen en arbeidsvoorwaarden."

Van Tricht vond het geen erg duidelijk en overtuigend antwoord en kon beter uit de voeten met hetgeen Pauli en de dame van het federatiebestuur te berde brachten.

PAULI: "Ik kan niet beter doen dan nog eens herinneren aan de oude en bekende leuze van de vakbeweging: samen zijn we sterk, samen kun je meer doen dan de enkeling."

De dame in het gezelschap zei: "De vakbeweging is ontzettend belangrijk als het erom gaat voor je eigen belangen op te komen."

VAN TRICHT: "Wat denkt u daar van meneer Peters? U bent geen lid van een vakbond en u bent ook niet van plan om het te worden, wel?"

Uit wat 'meneer Peters' antwoordde bleek onmiddellijk en onmiskenbaar ik welk opzicht de organisatoren van dit vraaggesprek tekort waren geschooten en welk geluid in de diskussie niet zou worden gehoord. Wat er aan het gezelschap in café 'Marktzicht' ontbrak, dat waren arbeiders, die recht

voor z'n raap de vakbeweging voor de voeten wierpen dat ze als het erop aan kwam géén rekening hield met haar achterban, dat er tussen de bond en z'n leden een schier onoverbrugbare afstand bestond, dat de zogenaamde vakbondsdemokratie een wassen neus was en dat de belangen van de organisatie en die van de georganiseerden lijnrecht tegenover elkaar stonden. De volstrekte en natuurlijk niet toevallige afwezigheid van dit soort critici ontnam de discussie het allergrootste deel van haar betekenis.

'Meneer Peters' mocht een werknemer zijn, hij had - evenmin als een paar andere, gelijkgestemde jongemannen die met hem waren meegekomen - bepaald niets maar dan ook n i e t s van de doorsnee-arbeider. 'Meneer Peters' was, evenals bedoelde jongelieden, computerdeskundige en hij verkondigde denkbeelden die gemeengoed zijn in 't milieu van managers en burgerlijke ideologen.

PETERS: "De vakbeweging gaat uit van maatschappelijke tegenstellingen. Maar die zie ik niet. Wat ik zie is dat het de werknemer goed gaat wanneer het de bedrijven goed gaat en dat dus de belangen van werknemer en ondernemer parallel lopen. Daarom heb ik geen vakbond nodig."

GROENEVELT: "Dat parallel zijn van de belangen is een fictie."

Was er iemand onder de aanwezigen die opmerkte, dat Groenevelt weliswaar volkomen gelijk had met deze opmerking, maar dat niettemin de vakbeweging bij al haar doen en laten naar harmonie in de bedrijven streefde, dat ze op handhaving van de arbeidsrust uit was en dat ze alleen maar van een belangentegenstelling s p r a k , doch in strijd met die woorden handelde? Nee, die was er niet. Ofschoon het - zoals gezegd werd - de bedoeling van de discussie was om enig licht te werpen op de vraag hoe of het kwam, dat de vakbeweging in de problemen zat, vroeg niemand zich af of dit misschien mede te verklaren viel door de tegenstelling tussen de bestuurders en hun achterban. Waar het in het gesprek om draaide was, of de vakbond wel duidelijk genoeg overkwam, of de vakbeweging niet met verouderde begrippen werkte, of ze zich niet wat meer moest spiegelen aan de bedrijfsvoering van het moderne management en of ze zich niet wat meer op de diensttekort moest richten, enzovoorts.

De vertegenwoordigster van het federatiebestuur van de FNV en de beide oud-vakbondsbestuurders dachten daaromtrent zeer verschillend. Eerstgenoemde vond niet dat de FNV verouderd was en noemde haar juist 'modern'. De twee anderen waren sceptischer.

PAULI: "Ik vrees, dat de vakbeweging met stenen bijlen tracht bij te blijven in het elektronisch tijdperk."

DE VERTEGENWOORDIGSTER van het federatiebestuur: "De vakbeweging verliest geen leden, er komen te weinig leden bij."

GROENEVELT: "De Industriebond heeft 120.000 leden verloren."

DE VERTEGENWOORDIGSTER VAN HET FEDERATIEBESTUUR: "Zolang het goed gaat denken velen, vooral de jongeren, dat ze de bond niet nodig hebben."

GROENEVELT: "Wat doet u in tijden dat het slecht gaat meneer Peters?"

PETERS: "Dan ga ik m'n eigen weg. Ik denk, dat ik ook dan de vakbond niet nodig zal hebben."

Er was niemand die er 'meneer Peters' op wees, dat wanneer het de bedrijven slecht gaat de 'eigen weg' van de arbeiders in het algemeen via de werkloosheidsuitkering naar de bijstand voert.

VAN TRICHT: "De jongeren van nu ontbreekt 't aan solidariteitsgevoel. Ze hebben niet meer het gevoel dat ze deel uit maken van de arbeidersbeweging."

PETERS: "Dat solidariteitsgevoel zegt me inderdaad niets. Ik heb niet het gevoel dat ik op de bond kan terugvallen als ik in moeilijkheden zit."

GROENEVELT: "Vindt u bijvoorbeeld collectieve arbeidskontrakten overbodig?"

PETERS: "Daaraan heb ik inderdaad geen behoefte. In ons vak hebben ze allemaal individuele kontrakten en het gaat uitstekend. Vergeet u overigens niet, dat de vakbeweging als ze loonoverleg voert in feite maar namens zo'n 8 à 9% van de arbeiders spreekt."

Het was van alles wat Peters zei zowat de enige opmerking, die hout sneed, de enige dus die serieus had moeten worden genomen. Maar juist over deze opmerking zwegen de overigen in alle talen.

DE VERTEGENWOORDIGSTER van 't federatiebestuur: "Wat is precies solidariteit?"

GROENEVELT: "Ach dat gepraat van Peters. Ieder individu is van anderen afhankelijk in de maatschappij."

PETERS: "De vakbeweging komt echt niet goed over."

GROENEVELT: "Maar ze funktioneert, zowel in goede als in slechte tijden."

VAN TRICHT: "In de computerbranche gaat het goed. In het bedrijf van die heren daar is de organisatiegraad altijd bijzonder laag geweest. Hoe komt het, dat je het ledenverlies aan de slechte economische toestand, aan bedrijfssluitingen en dergelijke wijt, maar dat juist waar het zo heel erg goed gaat, de vakbeweging niemand aanspreekt? Dát is het probleem."

DE VERTEGENWOORDIGSTER van 't federatiebestuur: "Een samenleving zonder vakbeweging zou er heel anders uitzien."

VAN TRICHT: "Wat zouden de werkgevers zeggen als er geen vakbeweging was?"

GROENEVELT: "Ze zouden het prachtig vinden. Ze zouden kunnen doen wat ze wilden..... Maar verstandige werkgevers stellen prijs op de vakbeweging."

Niemand wees er Groenevelt op, dat hij in één adem twee dingen beweerde die volstrekt met elkaar in strijd waren. Hij had volkomen gelijk, dat verstandige werkgevers - dat wil zeggen werkgevers die oog hebben voor de maatschappelijke werkelijkheid - prijs stellen op de vakbeweging. Dat komt doordat de vakbeweging een onmisbaar instituut van de burgerlijke samenleving, een instelling van de kapitalistische maatschappij is. Daarom had Van Tricht ongelijk toen hij in verband met de vakbeweging van 'de arbeidersbeweging' sprak. Maar juist omdat dit alles zo is, had Groenevelt natuurlijk volstrekt ongelijk met zijn uitspraak, dat de ondernemers 'het prachtig zouden vinden als er geen vakbeweging was.' Die bewering klopt niet met wat hij - terecht - vervolgens zei.

Hoe valt het te verklaren, dat Groenevelt zichzelf zó kon tegenspreken? De verklaring is simpel. Toen Groenevelt opmerkte, dat de ondernemers blij zouden zijn met het ontbreken van een vakbeweging, vertolkte hij datgene wat de m y t h e van de vakbeweging is, de m y t h e namelijk dat zij de onmisbare belangenbehartiger van de loonarbeiders is in een maatschappij waarin klassetegenstellingen bestaan. Toen hij pal daarop verkondigde, dat verstandige ondernemers beseffen wat de vakbeweging voor 't ondernemerdom betekent, vertolkte hij de maatschappelijke werkelijkheid, vatte hij in woorden samen wat de wezenlijke functie van de vakbeweging is, zonder die functie verder nauwkeurig te omschrijven.

Groenevelt sprak de geciteerde woorden vlak voordat het tijd was om

het gesprek te beëindigen. Het programma *De Rode Draad* was zowat afgelopen. Ieder ogenblik kon het tijdsein van 19.00 uur weerklinken. Maar ook indien dat niet het geval geweest was, wie zou die laatste woorden van Groenevelt hebben kunnen of willen tegenspreken?

=====

E E N V E R H A A L D A T O P E E N S P R O O K J E L I J K T

M A A R D A T H E L A A S G E E N S P R O O K J E I S

Er was eens een heel ver land waarover lang geleden een machtig heerser regeerde, samen met machtige lieden die heel veel grond bezaten en andere machtige lieden, die grote fabrieken hadden. De meeste mensen in dat land waren arm en rechteloos. Ze moesten op de velden en in de fabrieken van de rijken werken en ze bleven arm en rechteloos, hoe hard ze ook zwoegden. Toen op zekere dag de machtige heerser oorlog ging voeren tegen een andere machtige heerser werden alle arme en rechteloze lieden in nog grotere ellende gedompeld. Zó groot werd die ellende, dat ze in het derde oorlogsjaar in opstand kwamen. In het verre rijk van de machtige heerser brak revolutie uit. Toen was het in minder dan geen tijd met zijn macht gedaan. Inplaats van de vlaggen met de dubbele adelaar, die het symbool vormde van zijn macht, waaiden weldra overal rode vlaggen. Inplaats van de regeerders die de lof van de machtige heerser zongen, kwamen andere regeerders, die zeiden dat nu het volk de lakens uitdeelde. En dat zeiden ze telkens weer. Ze werden niet moe om het te zeggen. En toen er een aantal jaren nadien mensen waren, die constateerden, dat er van de macht van het volk toch nog maar weinig te zien viel, toen werden die mensen 'in naam van het volk' in de gevangenis gestopt of erger nog, net als ooit voorheen, naar het koudste deel van het rijk verbannen. Maar de nieuwe regeerders bleven zeggen, dat de macht bij het volk berustte en dat er nu 'vrijheid en gelijkheid' heerste, al waren dan sommigen ook vrijer en méér gelijk dan anderen en was niemand natuurlijk vrij om dát te zeggen of te schrijven.

Foei, duizendmaal foei, sprak men in andere landen. Wat een barbaars en verwerpelijk regiem is dat, waar men niet mag zeggen of schrijven wat men wil. Hoe anders is het hier waar de g e w e t e n s v r i j h e i d en de t o l e r a n t i e heersen.

- o -

Er was eens, iets korter geleden, een ander land, dat zwaar gebukt ging onder de gevolgen van een verloren oorlog en een economische crisis. Iedere dag waren er méér werklozen, méér faillissementen, méér zelfmoorden. Politieke en financiële schandalen volgden elkaar op. Kabinetten werden gevormd en weer ten val gebracht. Tegelijkertijd begon zich een man te roeren, die luidkeels verkondigde dat het allemaal de schuld was van hen die het dappere leger op het eind van de oorlog een dolkstoot in de rug hadden toegebracht én van hen, die hoe lang ze ook al in het land woonden, niet als echte 'volksgenoten' konden worden beschouwd. Toen de stokoude veld-

maarschalk die in dat land president was, die man tot rijkskanselier benoemde, veranderden ook dáár de kleuren. Het leek wel of het herfst geworden was: alles werd er bruin. En wie niet als 'volksgenoot' werd beschouwd werd zwaar vervolgd en in de dood gedreven. Wie op de nieuwe 'leider' en zijn partij ook maar de geringste kritiek uitte werd van zijn vrijheid beroofd of erger. In de theaters en in de bioscopen mocht slechts dat worden vertoond wat door een brallende minister was goedgekeurd. Hij bepaalde ook wat de kranten wel en niet mochten publiceren en ook de schrijvers van boeken werden gecensureerd. Boeken waarin dingen stonden die de nieuwe machthebbers niet bevielen werden in het openbaar verbrand....

Foei, duizendmaal foei, sprak men in andere landen. Wat een barbaars en verwerpelijk regiem is dat, waar men niet mag zeggen of schrijven wat men wil. Hoe anders is het hier waar de gewetensvrijheid en de tolerantie heersen....

- o -

Er i s een land, waar eens, een stuk of wat eeuwen geleden, een man leefde, die wereldberoemd werd door zijn strijd voor gewetensvrijheid en tolerantie. In dat land regeert een koningin, die er trots op heet te zijn, dat een van haar voorvaderen ooit te kennen zou hebben gegeven, dat hij *'de tyrannie verdrijven wilde, die hem het hart doorwondde'*. In de stad waar ooit in de 15e eeuw de grote humanistische geleerde woonde, bevindt zich een universiteit die naar hem is genoemd. Zijn naam is ook verbonden aan een prijs, die men wilde toekennen aan een beweging, die in andere landen voor gewetensvrijheid en tolerantie opkomt, ondanks een daar bestaande diktatuur. Maar toen dat bekend werd in dit land, dat altijd prat pleegt te gaan op zijn eigen gewetensvrijheid en tolerantie, greep de minister van buitenlandse zaken in. Hij wilde de regering van 't land waar géén gewetensvrijheid heerste niet voor het hoofd stoten. De kommissie die de winnaar van de prijs had aangewezen - en die zoals u hopelijk begrijpt volledig vrij was - kreeg een verbod opgelegd. Inplaats van aan de beweging diende de prijs te worden toegekend aan een bekend lid van die beweging. Toen daarop het erkentelijke lid uit dat land waar helaas géén vrije meningsuiting mogelijk was, een dankwoord op schrift stelde, onderwierp de minister van het land waar, zoals gezegd, gelukkig wel vrijheid van meningsuiting heerste, dat dankwoord aan een ingrijpende censuur. Toen het parlement daartegen protesteerde verklaarde de minister dat hij zwichtte en afzag van censuur. Maar toen het dankwoord in druk verscheen bleek het desondanks gecensureerd. Of de verantwoordelijken zich toen opeens herinnerden hoe men in sommige verre landen tewerk placht en pleegt te gaan is niet bekend. Maar een feit is het, dat men de leugen verbreidde, dat die censuur in de gedrukte tekst in overleg met de betrokken prijswinnaar werd aangebracht....

De tekst van de dankrede werd uiteindelijk precies zo v o o r g e l e z e n als de prijswinnaar hem bedoeld had. Maar verandert dat iets aan het optreden van de minister en van de overheden? In het land dat altijd prat pleegt te gaan op de vrijheid van meningsuiting en de tolerantie die er zouden heersen verschilde dat optreden niet van dat in die landen waarover men altijd foei roept en de staf breekt....

=====